

SERİYY-İ SAKATÎ HAZRETLERİ (2)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Ve's-salâtü
Ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîne
muhammedini'l-mustafe'l- mahmûdi'l-
muhtâri'l-emîn... Ve âlihî ve sahbihî ve men
tebiahû bi- ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ
ba'd:*

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

*Tabakâtü's-Süfiyye isimli sevimli bir tasavvuf
terâcüm-i ahvâl kitabını, fırsat buldukça
okumağa devam ediyoruz burada... Kesintisiz
devam etmesini de isteriz ama, yapılabilir;
fakat kardeşlerimiz benim izah etmemle
kitap tamam olsun diye istedikleri için, araya
başka hoca koymadan, biz burada oldukça ders
yapıyoruz. Kitabın 50. sayfasında kalmışız.
Oradan okuyacağız.*

Kitabın okunmasına başlamadan önce, başta
Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere; cümle
enbiyâ ve mürselînin, Peygamber Efendimiz'den
Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar
turuk-ı aliyemiz silsilelerinden güzeran
eylemiş sâdât ve meşâyihimizin, pirlерimizin,
mürşidlerimiz, onların haleflerinin ruhları
için; onlara bağlı müridlerin, dervişlerin ruhları
için;

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Okuduğumuz kitabı yazan Ebû Abdîrrahman es-Sülemî Hazretleri'nin ve kitabın içinde ismi geçen kişilerin, bu kitabı neşre hazırlayan Nureddin Şüreybe'nin ruhları için; bu beldeleri fethedip bize emânet ve yâdigâr bırakmış olan mübarek mücahid ecdadımızın, fatihlerin, şehidlerin, mücahidlerin, velîlerin, sâlihlerin ruhları için; İstanbul'u fethetmiş olan Fâtih Sultan Muhammed Han ve ordusunun mübarek mensubu gâzilerin ruhları için, şehidlerin ruhları için;

Bu dergâhı bina etmiş olan ve alt katta kabrinde medfun bulunan Mustafa Selâmi Efendi ve hulefâsının, yakınlarının ruhları için; uzaktan yakından bu sohbeti dinlemek üzere gelmiş olan, bu derse iştirak eden siz değerli kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin, geçmişlerinin, yakınlarının ruhları için; ruhları şâd olsun, kabirleri nurlansın, makamları yüksek olsun, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin nice nice mânevî lütuflarına, ikramlarına nâil olsunlar diye;

Biz yaşayan mü'min kullar da Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, sevdiği kul olalım, rızası yolunu bulalım, rızası yolunda yürüyelim diye; sıhhat, afiyet, saadet ve selâmet üzere yaşayıp, Rabbimizin huzuruna sevdiği, razı olduğu kullar olarak varalım; sâdât ve meşâyihimizle beraber Firdevs-i A'lâ'ya bi-gayri hisâb dahil olalım diye, bir Fâtîha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım!.. Buyurun:

.....

a. İbadette ve Zikirde Devamlılık

وَبِهِ قَالَ سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ إِذَا فَاتَنِي

جُزْءٌ مِنْ وَرْدِي لَا يُمَكِّنُنِي أَنْ أَقْضِيَهُ أَبَدًا

TS. 50/5 (Ve bihî kàle: Semi'tü's-seriyye yekül) Yâni Serî burada elif-lamlı olarak kullanıldı. Ve aynı, bir önceki rivâyet zinciriyle, yâni Ca'fer ibn-i Muhammed ibn-i Nusayr Cüneyd'den o da Seriy es-Sakatî Hazretleri'nden veya Farsça bir terkible Seriy- i Sakatî diyoruz; ondan şöyle rivâyet etmiş ki, (yekül) şöyle dermiş Seriy-i Sakatî Hazretleri:

(İzâ fâtenî cüz'ün min virdi lâ yümkinunî en akdiyehû ebedâ.) “Benim virdimden, dualarımdan, günlük adet edinip de okuduğum, çektiğim tesbihattan, dualardan birisi atlarsa, yâni kaçırsam, yapamazsam; (izâ fâtenî) yâni ben kaçırsam, (yümkinunî en akdiyehû ebedâ) bir daha onu telafi etmek asla benim için mümkün olmaz.”

Yâni demek istiyor ki, öyle kuvvetli bir azmi, öyle kuvvetli bir kararı var ki, almış olduğu tesbihatı, zikirleri ve günlük okumak adetinde olduğu duaları, evrâdı hiç bırakmayacak. “Ben onu kaybedersem, onu hiç bir şekilde telafi edemeyeceğimi biliyorum, onun için onu bıraktım mı, yapamadım mı; onu bir başka türlü artık ödemem mümkün değildir. Yâni, bırakmam. Bırakırsam, artık onun kazası da olsa, eskisinin, aslının yerini tutmaz, iş işten geçmiş olur.

Yâni, zarar ne kadar telâfi edilmeye çalışılsa, tam telafi edilemez.” demektir.

Mâlum vird; insanın diline adet edilip de devamlı söylediği şeye derler. Çoğulu evrâd gelir. Bir insan bir şeyi, aynı şeyi çok çok söylüyorsa, o sözü kendisine vird-i zeban edinmiş derler. Zeban, Farsça dil demek. Diline pelesenk edinmiş de derler. Yâni dili hep aynı şeyi söylüyor mânâsına.

Böyle, tasavvufta günlük vazifeler vardır; şu kadar tesbih çekecek, şu kadar nafile ibadet yapacak diye. Günlük evrâd vardır. Bizim de Hocamız’dan hatıra, Hocamız’a da büyük şeyhlerimizden yadigâr ve icazetle verilmiş olan, Evrad mecmuamız var; yâni Evrad kitabımız, dua kitabımız var. Her gün başından bir kısmı okuyoruz, o güne mahsus kısmı da onun arkasından okuyoruz.

Bunların çoğunu, Hocamız hadis-i şeriflerden almış. Bir kısmı da, kendisinin icazetle okumaya izinli kılınmış olduğu evradıdır. Onları, çok olduğu için haftanın günlerine taksim ederek, hiç olmazsa bir hafta içinde hepsini okumasını sağlayacak bir tertibe sokmuştu. Emretmişti, küçükten başladı, şöyle küçük bir cep kitabından, sonra daha büyüdü, daha büyüdü. Vefatından önce en son şeklini aldı. Okuyoruz biz de. Evradımız diyoruz, evrad kitabımız diyoruz.

İnsanın günlük vazife edindiği şeyleri, vefalı olması lazım, devamlı yapması lâzım! Çünkü Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:¹

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ

(خ.م.حم. عن عائشة)

(Ehabbü'l-a'mâli ila'llâhi edvemühâ ve in kalle) “Allah indinde ibadetlerin en sevimsisi, en makbulü, en faziletlisi, en üstünü az da olsa devamlı olanıdır.”

Bir yapıyor, bir bırakılıyor... Bir öyle, bir böyle... Bir parlıyor, bir sönüyor... Bir hevesi geliyor, bir hevesi kaçıyor... Böyle değil de muntazam, istikrarlı olacak.

Derviş istikrarlı olacak. Zaten tasavvufî terbiyenin amaçlarından birisi: Güzel şeyleri insanın içine sağlam bir şekilde yerleştirmek, hep o halde olmasını sağlamak; ahlâk bakımından da, adetler bakımından da, âdâb bakımından da aynı şeyleri muntazaman yapacak, onları değiştirmeyecek bir istikrarlılık, bir vefâ, bir devamlılık içine sokmaktır.

¹ Buhârî, *Sahîh*, c.XX, s.100, no:5983; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.188; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.165, no:25356; İshak ibn-i Râhaveyh, *Müsned*, c.II, s.140, no:626; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.254, no:1303; Beyhakî, *Sünenü'l- Kübrâ*, c.II, s.485, no:4342; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.160; Hz. Aişe RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.254, no:1302; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.III, s.261, no:1065; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.57, no:5476; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.I, s.418, no:669.

Devamlı olmayan, iyi şeylerde sebat etmeyen kimseler makbul değildir. Sebatsız derler, uçarı derler bu tipteki insanlara.... Halk tabiri olarak *maymun iştahlı denir. Yâni bir ona, bir ona heves ediyor, hiç birini tam yapmıyor, bırakıyor.*

Bir şeyi tam yapa yapa, insan mükemmelliği elde eder. Sporcular bile sporlarını, antremanlarını muntazaman yapmazlarsa, forumlarından düşüyorlar. Şampiyonluğu kazanacak halleri kalmayabiliyor.

Eski hattatların hayatlarından biliyoruz ki, her gün bir meşk, bir hat çalışması, müsvedde çalışması yapmazlarsa, elleri meziyetlerini kaybediverirmiş. Yâni her gün muntazaman çalışması lâzım!..

Meselâ, meşhur Hafız Osman Efendi, hattat Hafız Osman Hazretleri –mübarek, çok seviyorum ve çok hürmet ediyorum kendisine– Yedikule'nin dışında bir yerde oturmuş da, her gün Eyüb'e hocasına ders almağa, çalışma yapmağa gelirmiş. Devamlılığa bak!..

Devamlılık, azimlilik alâmetidir, vefâ alâmetidir, sıdk u sadakat alâmetidir, güzel bir şeydir. İbadetlerin, güzel şeylerin devamlı olması lâzım!.. Bir müddet yapıлып bırakılmaması lâzım!..

Adama bir bakıyorsun çok güzel, bir bakıyorsun çok fenâ... Bir bakıyorsun çok hevesli, bir bakıyorsun her şeyi bırakmış, boşlamış. Dengesiz adam derler. Böyle insanları, etrafı da bir değerlendirip damgayı vurdu mu, biter artık...

Şimdi seyahatim esnasında, birisinden bahsediyorlar. Üç defa o şahıs hakkında, ayrı ayrı kişilerden aynı sözü işittim: “Onunla bir alışveriş yapılmaz!” diyorlar. Damgayı yemiş adam... “Mümkün değil, onunla alışveriş yapılmaz.” diyorlar. Huyu fenadır demek. Yâni gizli bir şikâyet bu...

Halbuki yapılır, ne olacak. Alışveriş normal, almak normal, vermek normal.. Yâni mâkul değil demek. Mâkul olacak, istikrarlı olacak, güvenilir olacak, vefalı olacak... Boşuna mı söylemişler:

“—*Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.*“ diye büyüklerimiz?..

Hayır, boşuna söylememişler benim zannıma göre, hakîkaten öyle olduğu için... O kanatte oldukları için ve öyle davrandıkları için. Bir kahvenin hatırını, tuz ekmeğın hakkını, nân hakkı derler, gözetmişlerdir. *Nân, ekmek demek Farsçada. Nankör derler; yedirilmiş olan ekmeği görmezliğe gelen, yapılan iyiliği hatırlamayan, kendisine iyilik yapana kötülük yapan kimse... Bu doğru bir şey değil.*

Müslüman vefâlıdır. Peygamber SAS Efendimiz'in hayatı, her menkabesi, bizim gözlerimizi yaşartacak kadar vefâ örnekleriyle doludur. Süt annesini unutmamıştır, süt kardeşini unutmamıştır, kendisine iyilik edeni unutmamıştır... Kimseyi unutmamıştır, ömürlerinin sonlarına kadar dâimâ onları kollamıştır.

Çok önemli... Bizim arkadaşlarımıza bakıyorum; insan biraz bilgili olabilir, biraz okumuş olabilir. Bilginin sonu yoktur. Yâni insan bir üniversiteyi bitirse, iki üniversiteyi bitirse, üç üniversiteyi bitirse filân bilgi bitmiyor ki... Bilgi çok fazla... İnsanın şöyle yarım yamalak bir bilgi sahibi olunca, şımarmasına, veyahut kabarmasına, veyahut gururlanmasına lüzum yok!..

Tasavvufu bilmiyorlar yâni. Tasavvuf söz ilmi değil, söz değil, davranış... Hayatındaki davranışı sakatsa bir insanın, lafı da mühim değil... Vefâlı olacak; söz vermiş, ahdetmiş. Meselâ, derviş hocasına gelip, ilk tasavvufa giriş görevlerini aldığı zaman, telkin- i zikir, el alması; buna mübâyaa denir, bey'at denir. Bu verilmiş bir sözdür ve bey'attır. Bu ahbine vefâ göstermesi lâzım!

Bir sürü vefasız insan var. Söz veriyor, tutmuyor; ahbine sâdık değil... Ahdinin dışına çıkmış, ahdinin ne olduğunun şuurunda değil. Oturuyoruz artık biz, tasavvufu anlatmaktan başka, bir sürü de ahdin önemini, ahde vefânın önemini anlatmak zorunda kalıyoruz. Halbuki normal olarak söz verince, "Tamam, söz namustur." diye, sözüne sâdık olması lâzım herkesin...

Evrad da şimdi, insanın kendi kendine, Rabbine karşı, "Ben bu vazifeleri yapacağım!" diye vermiş olduğu bir söz demektir. Zâten kendin bir şey istiyorsun. Evrad nedir?.. Sevaplı bir dua veya zikirdir. Zâten kendi menfaatine... Bir yapıp bir yapmamak, vefasızlık oluyor.

Demek ki, ibadetlere de vefa göstermeliyiz. İbadetlere de müdâvim olmalıyız, yâni devamlı olmalıyız. Bu hususta ayet-i kerimeler çoktur. Konuyu fazla uzatmayalım, ama bilelim ve böyle olmağa çalışalım!..

Babamla Bahtiyar Amca vardı; rahmetli, cennetmekân, Allah makamını a'lâ etsin, derecesini yüksek eylesin... Ticaret hayatından tanışmışlar; gelirmiş, babamdan mal almış, hiç pazarlık yapmamış. Şu kadar mal lazım dermiş, çıkarır parayı ödermiş.

Ticaret hayatı bitti, dükkân kapandı. Babam müftülüğe geçti, müftülükte vazife yaptı, emekli oldu ama, Bahtiyar Amca ile babamın muhabbeti kesilmedi. Her cumartesi buluşma günüydü, her cumartesi buluşurlardı. Vefa timsâli, bağlılık ve sebat timsâli bir arkadaşlık gösterdiler.

Uçarı olmamak, maymun iştahlı olmamak, gelip geçici olmamak, kararsız olmamak, dengesiz olmamak, istikrarsız olmamak, önemli bir tasavvufî prensiptir.

Diyor ki Seriyî-i Sakatî Efendimiz Hazretleri:

“—Benim evrâdımdan bir şey beni atladı mı, ben onu yapamadım mı; o zaman onu herhangi bir şekilde ödemem mümkün olmaz. Gitti...”

Bu zihniyette yâni, hiç kaçırmamak azminde. Biz de öyle olalım! Evrâdımızı, ezkârımızı, yâni zikirlerimizi, dualarımızı, tesbihlerimizi yanar döner yapmayalım; muntazam ve istikrarlı yapmağa gayret edelim!

Ahdimize sâdık olalım, vefa duygusunu öğrenelim! Kara kahvenin hatırını, ak ekmeğin hatırını, tuzun hatırını bilelim! İyilik edenin iyiliğini unutmayalım!..

Kendimiz için yâni... Tabii, herkes iyiliği kendisine yapıyor. Hazret-i Ali Efendimiz latîfe yollu buyurmuş ki:

“—Ben ömrümde kimseye hiç iyilik yapmadım, hiç kötülük yapmadım.”

Yâni, hepsini kendime yaptım. İyilik yaptıysam;

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا

(فصلت: ٤٦)

(Men amile sâlihan felinefsihî, ve men esâe fealeyhâ) “Kim sâlih bir, iyi bir iş yaparsa, kendi nefsi içindir. Kim kötü bir iş yaparsa, o da kendi aleyhinedir.” (Fussilet, 41/46)

Gayet net, çok âşikâr olarak Kur’an-ı Kerim’de belirtilen bir şeyi ifade etmiş oluyor. Yâni, birisi birine ekmek yedirmişse, kendisine iyilik yapıyor aslında... Birisini yetiştirmişse, birisini okutmuşsa, birisini büyütmüşse, birisini evlendirmişse, aslında kendisine iyilik ediyor ama; kendisine iyilik edilen kimse de, yapılan iyiliği unutmamalı! O da onun için gerekli. Vefâsızlık onun için zararlı, vefalılık onun için iyi...

b. Uzletin Faydası

سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شاذَانَ
الرَّازِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ الْأَنْمَاطِيَّ يَقُولُ
سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ يَقُولُ سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ مَنْ
أَرَادَ أَنْ يُسَلِّمَ دِينَهُ وَيَسْتَرِيحَ قَلْبَهُ وَبَدَنَهُ وَيَقِلَّ
غَمُّهُ فَلْيَعْتَزَلِ النَّاسَ لِأَنَّ هَذَا زَمَانٌ عُزْلَةٌ وَوَحْدَةٌ

TS. 50/6 (*Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne abdi'llâhi'bni şâzân er-râziyye, yekülü: Semi'tü ebâ umere'l-enmâti, yekülü: Semi'tü'l-cüneyd, yekülü: Semi'tü's-seriyye, yekül: Men erâde en yesleme dînühû, ve yesterîha kalbühû ve bedenühû, ve yakille gammühû, felya'tezili'n-nâse li-enne hâzâ zemânü uzletin ve vihdeh.*)

Rivayet zincirinde isimlerini okuduk. Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri, dayısı olan, hocası olan Seriy Hazretleri'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

(*Men erâde en yesleme dînühû*) “Kim dininin selâmette olmasını istiyorsa; yâni dindarlığının, dînî hayatının arızasız, elemsiz, kedersiz, günahsız, Allah'ın sevmediği bir duruma bulaşmadan, lekesiz, tertemiz geçmesini istiyorsa; (ve yesterîha kalbühû ve bedenühû) hem gönlü hem vücudu istirahat etsin istiyorsa...

Dini selâmette olsun, dine bir gölge düşmesin,

bir çatlak, bir arıza, bir hastalık bulaşmasın; kalbi de bedeni de, yâni gönlü de vücudu da müsterih olsun, rahat olsun istiyorsa; (ve yakılla gammühû) tasası, gamı, üzüntüsü de az olsun istiyorsa; (felya'tezili'n-nâs) insanlardan ayrılınsın, uzlete çekilsin! (Li-enne hâzâ zamânü uzletin ve vihdetin) Çünkü bu asır uzlet zamanıdır, tek başına yaşama zamanıdır.” diyor. Kendi asrı için diyor, bizim asrımız için değil.

“Kim dininin selâmette olmasını, gönlünün ve vücudunun müsterih ve rahat olmasını, gamının az olmasını istiyorsa; insanlardan ayrılınsın, uzlete çekilsin! Çünkü bu zaman, uzlet ve yalnız yaşamak zamanıdır.” buyurmuş Seriyi-yi Sakatî Hazretleri.

Tasavvufta ilerlemek için bildirilen şartlardan birisi de uzlettir. Uzlet, ayın-keskin ze-lâm ile yazılıyor; bir kenara inzivaya çekilmek, insanlardan uzak, tenhada kendi başına yaşamak demek.

Bir insanın tasavvufî eğitiminde uzlet gerekli... İnsanlardan ayrılacak; kalabalığın gürültüsünden, patırtısından, lafından, dedikodusundan, kendisini meşgul etmesinden, kendisini günaha sokmasından, iştirak ettirmesinden, bulaştırmasından çekilecek bir kenara; kendi tasavvufî eğitimini tamamlamağa çalışacak. Kendisinin içini dinlemesi için, böyle bir yalnızlık şart...

Onun için, mâlûm halvet denilen, veyahut kırk gün devam ettiği için Arapça erbaîn denilen;

yahut Farsça çil veya çihil kelimesi kırk demek olduğundan çile denilen, yâni kırk gün süren ibadet demek olan, bir eğitim usûlü vardır. Derviş işinden gücünden, eşinden, ailesinden, kalabalıktan alınır şeyh tarafından; تنها bir yere sokulur. Bu bir caminin bu iş için hazırlanmış hücresi, odası olabilir, veyahut daha başka bir تنها yer olabilir.

Meselâ Kastamonu'da, eğer Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretleri'nin camisini ziyaret eden olduysa... Bu ziyaretleri de belki yapmalı böyle, İspa otobüs turizmi olarak böyle isteklileri götürmeli...

Şa'bân-ı Velî, Halvetiye Tarikatı'nın büyüklerindedir. Yâni halvet, tarikatlarının ana eğitim usûllerinden olan bir tarikattır Halvetiye Tarikatı. Yâni kırk gün bir kenara çekilecek, o eğitimi orada görecektir diye... O Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretleri'nin camisinin arka tarafı ahşap, çok güzel, sevimli... Arka tarafta, üç kat, küçük küçük, tavanı alçak tek kişilik odalar var. Müteaddit, yirmi otuz tane var arka tarafta... Belki alt tarafta da var, bilmediğimiz miktarda...

Yâni oralara sokuyor dervişleri Efendi Hazretleri... Namaza çıkıyor, abdest alıyor ama, kırk gün orada kimseyle görüşmeden kendisi tenhada, tek başına böyle bir eğitim görüyor. Hocası geliyor, nasihat ediyor, konuşuyorlar; o ayrı...

Halvetin içindeki eğitimin incelikleri ayrı ama, kırk gün camiden çıkmıyor, evine gitmiyor, kimseyle konuşmuyor, sohbet etmiyor; böyle bir eğitim geçiriyor.

Tabii insanın iç aleminde ilerlemesi için, iç aleminin cihazlarını parlatıp çalıştırması için, mânevî yolculuğunda, seyr-i sülûkunda ilerlemesi için bu şart tabii...

Bir de normal olarak insanların arasına girmeyip, bir kenarda durmak, aralarına karışmamak gibi böyle bir çekimsel yaşam şekli vardır. Buna da uzlet hayatı derler veyahut i'tizal derler.

Neden? Çünkü:

الْإِسْتِئْنَاسُ بِالنَّاسِ مِنْ عِلَامَاتِ الْإِفْلَاسِ

(El-isti'nâsü bi'n-nâsi min alâmâti'l-iflâs) demişler. Bu söz kelâm-ı kibar olarak tasavvuf kitaplarında vardır. Yâni, "İnsanlarla, kalabalıkla fazla düşüp kalkmak, kalabalığın içine fazla girip çıkmak, iflâsın alâmetidir. Mânevî bakımdan iflâsın, müflis olmanın; yâni meteliksiz, parasız, pulsuz, kalitesiz, değersiz olmanın alâmetidir." demişler.

Neden?.. Adam tek başına duramıyor. Tek başına durmanın bir fırsat ve bir ganimet olduğunu; ibadet için Rabbiyle baş başa kalmanın ne güzel bulunmaz bir nimet olduğunu bilmiyor, hemen ceketini kapıyor, çıkıyor.

Hanım soruyor:

"—Nereye gidiyorsun yâhu böyle?"

"—Evde canım sıkıldı, kahveye çıkıyorum." diyor.

Canı sıkılıyor. Müflis bu adam... Mânevî sermayesi yok, hepsini tüketmiş, parasız pulsuz, cebi delik, meteliksiz bir insan mânevî bakımdan... Neden?.. Yalnızlığın kıymetini bile bilmiyor. İnsanlarla alışmış oturmağa, kalkmağa kahvede... Çen çen çen boşboğazlık, veya oyun, veya başka şeyler, veya şimdi televizyon... Geceleri on ikilere, birlere, ikilere kadar, “Aman şu programı tamamlayalım!” diyor; İstiklâl Marşı söyleninceye kadar, göndere bayrak çekilinceye kadar kahvede oturuyor. Ondan sonra eve geliyor. Sabah namazında horul horul uyuyor. Gözü çapaklı falanca vakitte kalkıyor...

Bu iflâsın alâmeti demişler.

Yalnız kaldı mı insan, Kur'an öğrenebilir, zikir yapabilir, kitap okuyabilir, kitap yazabilir.

Şimdi ben şahsen kendi hayatımdan biliyorum, profesörlüğümü geç bitirdim. Profesörlük tezimi hazırlayamadım. Neden?.. Evde dursam, misafirler eve gelirdi. Fakülteye gitsem, misafirler fakülteye gelirdi. Pazar günü gitsem, “Arabânı kapıda gördük hocam!” diye gene gelirlerdi.

“—Selâmün aleyküm, nasılsınız?”

“—Ve aleyküm selâm, hoş geldiniz!”

Hepsi de kıymetli kardeşlerimiz. Uzak yerden gelmiş oluyor. Meselâ, kendisi kalkmış, yüzlerce kilometre kat etmiş, ille bizi görecek... Eve geliyor, soruyor:

“—Nerede?..”

“—Fakülteye gitti.

” Oraya geliyor.

Ben böyle yazıyı yazmak için kâğıdı koyardım önüme, üstüne bir güzel besmele yazardım. Bir satır ekleyemediğim akşam olurdu.

Neyaptım?.. Kaçtım. Evimden kaçtım. Arkadaşlar bir daire ayarladılar, kaloriferli. Hiç kimse bilmiyor, hiç kimse de alınmayacak. Fakülteden böyle etrafıma bakınarak çıkıyordum, hiç kimse görmesin diye... Hop, oraya kaçıyordum. Orada profesörlük tezini hazırladım, neyse bu iş bitti. Yoksa, vakit bulamıyordum.

Tabii, bu tatlı bir meşguliyet... Çünkü herkesin ihtiyacı var, söyleyeceği şey var. Bizim de cevap vermemiz lâzım, vazifemiz filân da; herkes böyle olunca, bir gelişme de olmuyor. Bir yazma, bir öğrenme, bir öğretme, bir çalışma olmuyor.

Kur'an ezberleyecekse bir insan, bir sayfayı kaç defa okuması lâzım!.. Tefsir okuyacaksa, daha başka bir şey yapacaksa, saatler lâzım!.. Hocalık yapacaksa, talebesiyle meşgul olması lâzım!.. Hep bunlar zaman istiyor.

Onun için, uzlet, yâni boş zaman ve tenhalık büyük bir nimettir.

Yâni hayatını boş geçirmemek isteyen, Allah'ın rızasını kazanmak isteyen insan için; hem ilim öğrenmek için bir fırsattır, hem ibadet için bir fırsattır. Çok büyük bir nimettir.

İnsanlar bunun büyük bir nimet olduğunu sonra anlarlar, veya anlayamazlar, ömür geçince pişmanlık duyarlar, diz döğerler.

Eskiler bu uzleti sevmişler. Onun için tenhalara çekilmişler, şöhretten kaçınmışlar. Camilere, tekkelere kapanmışlar. Böyle vakitlerini Allah'ın rızasına uygun geçirmeğe çalışmışlar.

O günlerde, iyice ahalinin tamamının müslüman olduğu günlerde bile, diyor ki: “Dini sâlim olsun istiyorsa, yâni selâmette olsun, günaha girmesin, dininde eksikliklik olmasın, kusur kalmasın istiyorsa; kalbi rahat olsun, üzüntüsü olmasın; bedeni rahat olsun, eza cefa görmesin, dayak yemesin, yumruk yemesin, gözü şişmesin, dudağı patlamasın, gamı kederi az olsun istiyorsa, insanlardan ayrılısın!”

Kalkıp bir kenarda kalmayı tercih etmişler. Bu zamanda bilmiyorum; onların zamanında öyle olursa, bizim bu zamanda herhalde yedi kat yerin altına mı saklanmak lâzım, nereye gitmek lâzım, bilmiyorum. Çünkü hakîkten, insan bakkala bir şey almağa bile gitse, gûnahtan kurtulması zor... O kadar yaygın.

Evin içine de artık cihanın bütün yaygarası, velvelesi televizyonla girmiştir. Evin içi de uzlet yeri değildir. Çünkü, dış dünya evin içindedir. Bütün mülevvesâtıyla meyhane de evin içindedir.

Her türlü günah da, şarkıcı da, gazino da, bar da, pavyon da, hepsi evin içine girmiştir, o televizyon kutusunun içindedir. Herkes de onun karşısındadır. Açıyor, seyrediyor.

Açıyor, seyrediyor; ne din kalıyor, ne dinde selâmet kalıyor, ne dervişlik kalıyor... Ne sevap kalıyor, ne feyiz kalıyor, ne nur kalıyor?.. Hepsi gidiyor tabii.

Bunlardan bizim çıkartacağımız ders: Yalnızlığın bir nimet olduğunu ve bir büyük fırsat olduğunu unutmamak; zamanımızı en güzel şekilde değerlendirmek... Elimizde kitap varsa, kitap okumak; hiç bir şeyimiz yoksa, tesbih çekmek, dua etmek... Kur'an-ı Kerim ezberlemek, birisine bir şey öğretmek suretiyle o zamanı değerlendirmeğe, sevapla geçirmeğe gayret etmemiz lâzım!

c. Dünyadan Gerekli Beş Şey

سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيِّ يَقُولُ حَدَّثَنَا
أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ
عَبْدُونَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ
سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ كُلُّ الدُّنْيَا فُضُولٌ إِلَّا خَمْسُ
خِصَالٍ خَبِزُ يُشْبِعُهُ وَمَاءٌ يَرْوِيهِ وَثَوْبٌ يَسْتَرُهُ

وَبَيْتٌ يُكِنُّهُ وَعِلْمٌ يَسْتَعْمَلُهُ

TS. 50/7 (Semi'tü muhammede'bne haseni'l-bağdâdiyye, yekûlü: Haddesenâ ahmedü'bnü muhammedi'bni sâlih; haddesenâ muhammedü'bnü abdûn; haddesenâ abdü'l-kuddûsi'bni'l-kâsım, kâle: Semi'tü's-seriyye, yekûl) Başka bir zât Seriyi-i Sakatî Hazretleri'nden rivâyet etmiş ki, Seriyi-i Sakatî şöyle buyurmuş:

(Küllü'd-dünyâ fudûlün) “Dünyanın hepsi boştur; (illâ hamsü hısâlin) ancak beş tanesi müstesna, onlar boş değildir, lüzumsuz değildir, kıymetsiz değildir.”

Şimdi bunlar ed-dünya dedikleri zaman, – geçen derslerde de söylemiştim, her zaman söylüyorum– dünya demek yer küresi demek değil. Yâni arz demek değil. Bunlar dünya dedikleri zaman, dünyalık dediğimiz şeyi kastediyorlar. Yâni para, pul, mal, mülk, varlık vs. gibi şeyleri kastediyorlar.

(Küllü'd-dünyâ fudûlün) Yâni “Mal varlığı, mülk varlığı, bütün bunların hepsi boştur, fazladır, lüzumsuzdur, değersizdir. Ancak beş tanesi müstesna, onları sayıyor:

(Hubzun yuşbiuhû, ve mâun yurvîhi, ve sevbün yesterihu, ve beytün yukinnühû, ve ilmün yesta'miluhû) Şu dünya hayatımızda uğraştığımız, elde etmek için savaştığımız, elde tuttuğumuz, sahip olduğumuz her şey boşmuş, lüzumsuzmuş, beş tanesi müstesnâ...

1. (Hubzun yuşbiuhû) “İnsanı doyuran bir ekmek.” Katık demiyor, sadece hubz diyor, ekmek diyor yâni. Bu boş değil.

Tabii bu lâzım. İnsanoğlu gıdasız yapamadığı için, böyle bir şey olacak. Tamam, hubz lâzım.

2. (Ve mâun yurvîhi) “Susuzluğunu kandırarak bir su da lâzım.” Tabii susuz da yaşanamıyor, vücut için o da gerekli, ekmek de lâzım, su da lâzım. Ekmek ve su.

3. (Ve sevbün yesterihu) “Avretini örtecek, vücudunun çıplaklığını kapatacak bir elbise.” Bu da lâzım. Bu da dünyalık değil.

4. (Ve beytün yukinnühû) “Kendisini içinde saklayacak, barındıracak bir evin de olması lâzım! Bu da normal. Bir evceğizi de olması lâzım.”

5. (Ve ilmün yesta'miluhû) “Ve bir de kullandığı bir bilgisinin olması lâzım!” Bu tabii bir bilgi, bir ilim. Bu ilim bir meslek ilmi de olabilir, bir sanat, bir hırfet dediğimiz demircilik, berberlik, terzilik filan gibi bir şeyi kasetmiş olabilir. Böyle bir hüner, bilgi olması lâzım ki, işte bununla helâlden gerekli malzemeyi kazansın. Tabii elbise, yeme içme filan, ev bir şeyle sağlanacak. Böyle bir bilgisi olması lâzım, dünyalık olarak. Böyle anlaşılabilir buradaki bu ilim kelimesi.

Veyahut da bu dünya hayatında nasıl davranması gerektiğini, neyin sevaplı olduğunu, neyin günahlı olduğunu, neyi yapması, neyi yapmaması gerektiğini kendisine gösterecek bir bilgi öğrenmesi de lâzım! Tabii bu mânâya da olabilir buradaki ilim.

Dindarlığını sürdürmesi için gerekli ilim, hayatını sürdürebilmesi için gerekli kazanç hüneri mânâsına da olabilir. İkisi de olabilir. Belli olmuyor yâni ifadesinden, hangisi olduğu anlaşılmıyor. Karanlık kalmış oluyor. Ama her halde bir sanat, bir meslek kasedilmiş olmalı ki, dünyalık diyor. Eğer öteki olsaydı, ahiretlik olurdu. Yâni ulûm-u dîniye ahirete ait bir şeydir.

Bu önemli bir şeydir. Herhalde bu dünyalık meslek gibisi kastedilmiş olsa gerek.

Şimdi bu şahıslar, bu mübarek şahıslar, bu zevât-ı muhtereme, kafa yapısı itibariyle bizden tamamen farklı insanlardır. Yâni biz de müslümanız, onlar da müslüman ama, biz onlardan çok farklılaşmış, çok uzak noktalara, tehlikeli noktalara açılmış müslümanlarız. Biz parada, biz pulda, biz zevkte, biz sefâda, biz eğlencede, biz her türlü dünyalığın içindeyiz. Onlar hepsini boş görmüşler, beş tanesi müstesna: Su, ekmek, ev, elbise, bu bilgi, meslek.

Her birinin de bir mesleği olmuş. Kimisi işte terzi, kimisi sakatatçı, kimisi dülger, kimisi attar, kimisi bakkal böyle bir meslek hepsi şey yapmışlar, bezzaz filan... Helalinden kazanmak, kimseye muhtaç olmamak için yâni böyle bir şey yapmışlar, fazlasına aldırmamışlar, ahirete çalışmışlar veya var güçleriyle ilme, irfana ve İslâm'ı yaymaya çalışmışlar.

Bu adamlar —ekseriyetle üstlerine gölge düşürülmek istendiği gibi, yanlış tanıtmaya çalışıyorlar, veya yanlış bildikleri için sûizan ediyorlar bunlar hakkında— bir köşeye çekilip de miskin miskin oturan insanlar değildir bunlar. Bu şahısların hayatları incelenirse bunlar böyle kılıçları almışlardır, savaşımlara gitmişlerdir, çarpışmışlardır filan... Böyle insanlar.

Ama az yemişler, mal edinmemişler... Yâni, *“Bir abam var atarım, nerede olsa yatarım.”* Ev telaşı yok, yiyecek telaşı yok, bilmem ne

telaşı yok... var güçleriyle Allah'ın rızasını neredede dahi iyi kazanabiliriz diye onun peşine koşmuşlar.

Anadolu'da savaş var, cihad sevaptır, murabıtlık sevaptır; yallah Anadolu'ya gelmişler. Anadolu fethedilmiş, Balkanlarda, sevaptır; yallah Balkanlara gitmişler. Yâni, canlarını feda edecek çalışmalardan hiç geri durmamışlar.

Meselâ; hayatını okumuş olduğumuz İbrahim ibn-i Edhem

Hazretleri, gündüz çalışmış, akşam kazancıyla yiyecek alıp, getirip medresedeki, kaldıkları ribattaki arkadaşlarına yedirirmiş o aldıklarını... Çalışmaktan geri durmamışlar, cihaddan geri durmamışlar. Yâni pasif müslümanlar değil, miskin müslüman değil yâni. Öyle gösterilmek isteniyor.

Hatta deniyor ki:

“—İslâm Aleminin gerilemesi dervişler yüzündendir.”

E öyle olsaydı hiç ilerlememesi lâzımdı, çünkü ilerlediği zamanlarda en hakim olan dervişlerdi. Yâni ilerlemişse, o zaman demek ki dervişlik ilerlemeye mâni değil; çünkü en ilerledikleri zaman dervişliğin en kuvvetli olduğu zaman...

Yanlış, yalan veya iftira, veya sû-i zan, veya Avrupalılar, hristiyanlar, gayrimüslimler, İslâm düşmanları dervişlerden korktukları için, kasden dervişliği kötü göstermek için böyle söylemişler. Sonunda da kökünü kazımışlar, tekkeleri ve sâireleri bertaraf etmişler.

İyi, güzel, tamam; otur kenara artık, ellerinin tozunu silkele, keyfine bak!.. Pekiyi bu insanlar ne yapacak?.. Bu sefer kahveye, bu sefer kulübe, bu sefer pavyona, bu sefer kötü yerlere... Bir insanı müsbet bir şey ile meşgul etmediğin zaman, adam durmuyor ki; bu sefer menfiler başladı. Kumarhaneler, bilardo salonları, barlar, birahaneler ve sâireler başladı. Bu sefer o insanın içindeki şeyler başka şeylerle karşılandı.

Meselâ: Şimdi *Kitâbü'z-Zühdü ve'r-Rakâik*, *Abdullah ibn-i Mübarek Hazretleri'nin*, *Seha Yayınları* arasında çıkartıyoruz. *E mübarek bir sene ticarete gidermiş –ne kadar hoşuma gidiyor– oda ticaret helâl olduğundan, Efendimiz'in mesleği olduğundan ve doğru dürüst tüccarın peygamberlerle, şehidlerle beraber sayılmasından dolayı. Yâni, kazancı sevdiğinden dolayı da değil, ticaret de sevap olduğundan;*

الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ

(*El-kâsibü habîbu'llâh*) [*Çalışan kimse Allah'ın sevgili kuludur.*] *hadis-i şerifi olduğundan yâni. Bir sene cihada gidermiş, bir sene hacca gelirmiş. Bir sene hac, bir sene ticaret, bir sene cihad... Hep kazançlı iş... Hac kazançlı, cihad kazançlı, ticaret de mânevî bakımdan onlar için kazançlı tabii. Kimseye muhtaç olmuyor, kazanıyor yediriyor. Hiç boş durmamışlar.*

d. Tevekkülün Hakîkati

وَبِهِ قَالَ وَقَالَ السَّرِيُّ التَّوَكَّلُ الْإِنْخِلَاءُ مِنْ
الْحَوْلِ وَالْقُوَّةِ

TS. 50/8 (Ve bihîkâle) Yine aynı senedde isimleri geçen şahıslar. En son şahıs Abdü'l-Kuddüs ibn-i Kâsım'dı. Dımaşk'lı bir şahısmış bu. (Ve kâle seriyyü) Onlardan rivâyet edildiğine göre, şu sözü söylemiş Seriyü Sakatî Hazretleri: (Et-tevekkülü el-inhılâu mine'l-havli ve'l-kuvveh)

Tevekkül demek ne demek? (Fetevekkal ale'llâh) "Allah'a tevekkül eyle!" diye emirler var. Cemî olarak da emirler var. Evradımızın içinde bir günde, tevekkülle ilgili ayet-i kerimeler var, biliyorsunuz. Tevekkül emrediliyor Allah tarafından. Bizlere de emredilmiş, Bizden önceki ümmetlere de, Musa AS'ın ümmetine, daha önceki ümmetlere de emredilmiş, "Tevekkül edin Allah'a!" diye. Ne demek bu tevekkül?.. Kelime olarak tevekkül, vekâlet kelimesinden geliyor. Yâni tevekkül, (tevekkeltü ale'llâh) yâni, "Allah'ı kendime vekil edindim, işimi ona havale eyledim, ısmarladım; ne yaparsa o yapsın diye teslimiyet gösterdim, rıza gösterdim." diye Allah'a böyle güvenip dayanmak, işini ona havale etmek.

Şimdi bu nedir?.. Tabii tevekkül Kur'an'da emredildiği için yapmaya çalışmış dervişler. Kur'an emirlerini hep tutmak ana fikirleri. Kur'an'ı açıp okuyorlar, uygulamak için okuyorlar. Çok ayet-i kerimeler var:

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ

(النمل: ٧٩)

(Fetevekkel ale'llàh, inneke ale'l-hakki'l-mübîn) [O halde sen Allah'a güvenip dayan, tevekkül et; çünkü sen apaçık hakikat üzeresin!] (Neml, 27/79)

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا

(الأحزاب: ٣)

(Ve tevekkel ale'llàh, ve kefâ bi'llâhi vekîlâ) [Allah'a tevekkül et, güven, vekil olarak Allah yeter.] (Ahzab: 33/3)

Böyle bir ayet-i kerimeyi okuduğu zaman soracak:

“—Pekiyi nasıl yapayım bu işi?”

Sormuşlar birbirlerine, büyüklerine danışmışlar:

“—Nasıl tevekkül edeyim?”

Meselâ, Peygamber SAS Efendimiz'e birisi soruyor:

“—Ne yapayım? Yâni devemi salıvereyim mi yâ Rasûlallah, Allah'a tevekkül öyle midir?”

قَيْدَهَا وَتَوَكَّلْ

خط. کر. عن ابن عمر. قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُرْسِلُ وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ فَرَكَرُهُ. قَالَ خَط. متروك؛ (طب. هب. کر. ع ن جعفر عن أبيه)

RE. 336/13 (*Kayyidhâ ve tevekkel!*)² “*Deveni bağla, ondan sonra tevekkül et!*” buyuruyor.

Hazret-i Ömer birilerini görüyor, oturmuşlar kenarda; bakıyor, hoşuna gitmiyor o adamlar. Oturmuşlar tembel tembel gölgede, “—Hayrola? Ne oturuyorsunuz burada?” diyor,

“—Biz gûşe-i kanaati ihtiyar eylemiş mütevekkilleriz. Yâni kanaat ehli insanlarız biz, Allah’a tevekkül ediyoruz, mütevekkil kullarız.” demişler.

Başını sallamış, herhalde kamçısını da sallamıştır. Diyor ki:

“—Siz mütevekkil değil, müteekkilsiniz.”

Mütevekkil değil müteekkil, yâni yiyici demek; ekl'den geliyor. “Siz mütevekkil değil, müteekkilsiniz. Çünkü çalışmayınca, oturup böyle tembel tembel durunca... Buradan da mideye bir şey gitmesi lâzım, ekmek lâzım, su lâzım; libas lâzım, elbise lâzım... O zaman ne olacak, ne oluyor?.. Mütevekkil o kimsedir ki...” buyurmuş Hazret-i Ömer...

² Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.722, no:6616; Şeybânî, *el-Âhad ve'l-Mesânî*, c.II, s.172, no:971; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.368, no:633; İbn-i Kâni', *Mu'cemü's-Sahâbe*, c.II, s.210, no:712; Hatîb-i Bağdâdî, *el-Esmâü'l-Müheme*, c.I, s.50; Amr ibn-i Ümeyye ed-Damrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.101, no:5689; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.104, no:1905;

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.520, no:18097; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XV, s.211, no:15340.53

Nasıldır meselâ tevekkül?.. Meselâ, ziraatçının tevekkülü nasıl olacak?.. Tarlayı sürer, hazırlar, tohumu atar, kendisinin yapabileceği her türlü ön çalışmaları yapar, ondan sonra Allah'a tevekkül eder:

“—Yâ Rabbi, işte vazifelerimi yaptım, sen bana hayırlı bir mahsül ver, çoluk çocuğumu doyurayım!”

Çünkü, eskiden herkes ektiğini biçiyordu, yiyordu, yediriyordu. Kapalı bir ekonomi vardı. Her köyde, her evde herkesin çalışması kadardı bolluk ve bereket... Eh, o zaman tevekkül ediyordu.

Tarlaya gitme, tarlayı sürme, tohumu ekme, ondan sonra tevekkül ediyorum de... O doğru değil. Yâni, Allah'ın öbür emirlerine aykırı. Başkasına yük olmak günah... Başkasından istifade etmek, onu sömürmek çok kötü bir şey... Hele dinini, dindarlığını öne koyup, yem olarak koyup da, öyle sömürmek daha kötü bir şey. Çalışıp kazanmak sevap, başkalarına iyilik yapmak, o yolla kazancını ona vermek sevap tabii. Bunun için çalışmak lâzım.

Demek ki elinden geleni yapacak, ondan sonra tevekkül edecek. Yâni Allah'ın kudret-i külliyesi, irade-i külliyesinin şeyine, “Yâ Rabbi! Ben aciz bir kulum, sana tevekkül ettim.” diye halini arz etmek demek.

Burada “Tevekkül, (*el-inhılâu mine'l-havli ve'l-kuvveti*) insanın kuvvetten, herhangi bir tesirden, herhangi bir şeyden kendisini sıyırıp, ondan dışa çıkmasıdır. Tevekkül budur.”

Yâni sanıyorum ki şunu anlatmak istiyor olabilir Allahu a'lem: Bazı insan tevekkül eder ama adeta biraz da itimadı yoktur yâni gene. Tevekkül de eder ama itimadı da yoktur. Acabası içinde kıvranır durur:

“—Tevekkül ediyorum ama, Allah tevekkül edenlere vekil olarak yetermiş ama, ya olursa, ya olmazsa bilmem ne filan... Hadi gene yapmaya çalışayım, şöyle yapayım, böyle yapayım filan...”

Bu itimatsızlık olmayacak. Yâni sağlam bir bağlanışla Allah'a tam bağlanacak, tam teslimiyet olacak gibi; kendisinin itimatsızlıktan doğan bir gayret etme endişesinden sıyrılması gibi bir mânâyı kasetmiş olabilir.

Çünkü bu büyükler, bu mübarek, bu eski şahıslar kendi kendilerini çok iyi takip ederler, duygularının samimiyetini de kontrol ederler:

“—Benim bu duygum ne derecede sağlam, ne derecede samimiyim, ne derecede doğru?..” diye, bunu da çok iyi takip ederler.

Meselâ, anlatmışımdır, hoşuma giden bir olaydır, herkes bilsin, herkes de başkalarına da anlatsın: Bayezid-i Bestâmî Hazretleri yaya olarak hacca gidiyor... Muazzam bir sevap, her adımına yedi yüz Mekke hasenesi veriliyor ki, başka yere göre yetmiş milyon hasene eder. Her adımına o kadar sevap... Yaya hacca gidiyor. Otuz sene hacca gitmiş, her gün de bir hatim indirmiş. Yâni hiç boş vakit geçirmiyor, dili boyna hatimle meşgul. Kur'an en yüksek zikir olduğundan, daimi zikir halinde, devamlı hac yolunda, bir gayret içinde filan... Çok sevaplar kazanıyor.

Arafat'a gelmiş, orada içinden bir duygu, bir düşünce, diyor ki:

“—Eh, otuz sene haccettin, yaya olarak haccettin ve her gün de bir hatim indirdin, her hatmin şu kadar sevabı vardır... Oh, tamam, herhalde işim iştir, tamamımdır yâni ben. Her halde öbür tarafı garantilemişimdir.” filan gibi bir duygu, içinden böyle bir duygu.

Tabii bu duygu Rahmânî bir duygu değil. En aşağı nefsânî, belki de şeytânî... Şeytandan gelen bir şey yâni. Tabii, Bayezid-i Bistâmî Hazretleri bu işlerin üstadı, büyüğümüz, üstadların üstâdı. İçinden böyle bir ses gelince, bu kendisine yabancı bir ses, yâni şeytandan gelen bir ses. Onu şıp diye anlıyor. Bu neyi gösteriyor? Kendi ameline güvenmeyi gösteriyor. “Haccetmişim, tamam ya....”

Hatta bunu alenen bana söyleyen bir kimseyi hatırlıyorum, Allah taksirâtını affetsin...

“—Yâhu, ‘Sakal sünnettir.’ dediler bıraktık. Şunu dediler yaptık... Daha ne varsa söyleyin onu da yapalım. Hepsini yaptık işte... Allah bizi cennete sokmayacak da kimi sokacak?..” filan gibi, böyle bir edâ içinde bu şeyi söyleyenler vardı, biliyorum.

Ama bu duygunun iyi bir duygu olmadığını anlayan bir insan tabii, Bayezid-i Bistâmî:

“—Vây!” diyor, “Seni mel’un seni! Sen, haccına güveniyorsun, hatmine güveniyorsun ama tabii bilip bilmediğin nice kusurların vardır, beni gevşetmeye çalışıyorsun, aldatmaya çalışıyorsun!..”

Diyor ki alenî olarak:

“—Ey ahâlî! Otuz sene yaya haccım var, her gün hatim indirmişim haclarda, bunların sevabının hepsini veriyorum, satıyorum, var mı alan?..”

Herkes birbirlerine bakışıyor, ibadetin şakası yoktur alış verişte. Şaka yoktur, satarsan satılır, alırsan alınır. Sevabını bağışlarsan gider. Bu böyledir yâni. Herkes tabii sevap peşinde. Bayezid-i Bistâmî’yi de tanıyanlarda vardı, onun da ne kadar mübarek insan olduğunu bilen. Bir tanesi diyor ki:

“—Ben alırım. Ne istiyorsun?”

“—Neyin var?”

“—İşte çörekçiyim ben, çöreklerim var burada.”

Hani oradaki hacılara, yesinler diye hazırlanmış, satılacak çörek. Tamam, üç tane çöreğe satıyor. Bu kadar haccı, bu kadar hatmi satıyor.

“—Sattım, al bunu.”

Tamam, üç tane çöreğe alıyor. Ondan sonra da, çörekleri aldıktan sonra yemiyor kendisi, oradaki bir köpeğe atıyor. Köpek çörekleri yiyor. Şimdi kaldı mı cascavlak ortada. Üryan kaldı. Yâni otuz yıllık ibadet gitti, hatimlerin sevabı gitti, köpek de lokmaları yuttu, çörekleri yuttu, hiç bir şeyi kalmadı.

“—Şimdi ey benim mel’un nefsim, ey benim zâlim nefsim! Haydi bakalım nereye dayanacaksan şimdi dayan bakalım dayanacağın bir yer kaldı mı?..” diyor.

Ne yapacak o zaman insan?.. Bu durumda olan insan ne yapacak?.. Hiç bir şeyi yok. Sıfıra sıfır elde var sıfır, hiç bir şeyi yok. Ne yapacak?.. Ümitsizliğe düşme var mı? Yok. Ümitsizliğe düşmek haram:

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

(الزمر: ٥٣)

(*Lâ taknetû min rahmeti'llâh*) “Allah’ın rahmetinden ümitsizliğe düşmeyin!” (Zümer: 39/53) buyruluyor. Ümitsizliğe düşmek yok.

Ama ne yapacak? Diyecek ki:

“—Yâ Rabbi! Çok mahcubum, hiç bir şeyim yok. Yâni sana arz edecek, şunu yaptım diyebilecek hiç bir şeyim yok yâ Rabbi, bomboşum, sıfırım ama, sen Erhamü’r-râhimîn’sin yâ Rabbi!.. Senin lütfun çok yâ Rabbi!.. Ben fakirim, ben muhtacım, ben bîkesim, ben bîçâreyim, ben düşmüşüm, tut elimden kaldır... Ben çaresizim, sen çaremi bul... Ben bîkesim, sen bana yardım et... Hiç bir şeyim yok ama, sen cömertlerin cömertisin, Ekremü’l- ekremînsin, Erhamü’r-râhimînsin!” der.

Bu duygu, en samimi duygu işte... Yâni Allah’ın büyüklüğünü bilmek, kendisinin kusurunu bilmek, hiçliğini tam anlamak. En güzel duygu bu...

İşte belki burada, Seriyi-i Sakatî Hazretleri’nin, “Tevekkül havl ü kuvvetten tamamen sıyrılmaktır.” dediği de belki Allah’a tevekkül böyle bir şey olsa gerek diye düşünüyorum yâni şahsen.

Belki de düz, ilk okuyunca hemen herkesin böyle derin derin düşünmeye lüzum kalmadan şey yapacağı anlayış ne olabilir, en sade, en basit anlayış, te'vilsiz anlayış: Hiç kuvvet, hiç tedbir, hiç bir şeyi yapmadan Allah bir şeyi vermeye kàdir mi?.. Kàdir, tamam.

“—Yâ Rabbi ben sana tevekkül ettim, hiç bir şeyim de yok. İşte sen bana bu akşam, şu işimi gör; veyahut şu makamdan şu işimi geçir... Şu dertten beni şöyle kurtar...”

Tevekkül, işte bu duyguyla olacak. Onu anlatmak istiyor belki. Belki, ikisi arasında çok büyük bir fark da yok. Ama bir taraftan kendisine itimadı olursa, bir taraftan Allah'a itimadı tam olmaz. Yâni tevekkülde bir gediklilik olur, onu anlatmak istiyor olabilir. Allah kusurlarımız varsa affeylesin... Muhakkak vardır.

e. Evliyânın Huyu Olan Dört Şey

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ أَرْبَعٌ مِنْ
أَخْلَاقِ الْأَبْدَالِ إِسْتِقْصَاءُ الْوَرَعِ وَتَصْحِيحُ
الْإِرَادَةِ وَسَلَامَةُ الصَّدْرِ لِلْخَلْقِ وَالنَّصِيحَةُ لَهُمْ

TS. 51/9 (Ve bi-isnâdihî kàle: semi'tü seriyye yekúl) Yine aynı rivâyet zinciriyle, o râvi yine demiş ki: “Seriyyü's-Sakatî Hazretleri'nin şöyle dediğini duydum, şöyle derken duydum:

(Erbaun min ahlâki'l-ebdâl: İstiksâu'l-vera', ve tashîhu'l- irâdeh, ve selâmetü's-sadri li'l-halk, ve'n-nasîhati lehüm.) ‘Dört şey vardır ki, (min ahlâkı'l-ebdâl) yüksek evliyânın huylarıdır bunlar.”

Abdal demek, sayıları mâlûm miktarda olan üçler, yediler, kırklar... Ve birisi vefat edince makamı aşağıdan birisiyle doldurulup da, böylece onun yerine bedeli getirilen yüksek rütbeli evliyâ demek. Ebdal da derler, bedîl ve bedel kelimesinden çoğul olarak, bûdelâ da derler. Biz bu iki kelimeyi aptal ve budala yapmışız, kötü mânâyâ kullanıyoruz. Ama tasavvufta, ebdal ve bûdelâ, yüksek evliya demek.

Niye böyle?.. Bu evliyaullahın halleri biraz acıptir. Sen tabii kaba saba, basit bir müslüman olduğun için, o insanların ince törelerini bilemezsin. Sana göre acıptir ama, işin doğrusu öyledir. Onlar bir kere, dış görünüşe önem vermezler, giyimi senin gibi süslü püslü değildir, benim gibi süslü değildir; bir... Saçı başı dağınık olabilir; iki... Gösterişi sevmediklerinden hiç kendi faziletlerini göstermek istemezler, aksine saklamak isterler, Allah bilsin diye düşünürler. Senin de bir ferasetin yoksa, görüp de anlayacak bir davranışın yoksa anlayamazsın. Sakalının uzunluğuyla, sarığının kocamanlığıyla, cübbesinin, yakasının şatafatıyla ölçer insanlar öteki insanları...

Altın sırmalı cübbe... Kocaman, sadrazam kavuğu gibi kavuk... Üstünde şöyle şerit, böyle arma, böyle bilmem ne... Sakalı bembeyaz, aman şu kadar uzun, yüzü pırıl pırıl... Bunların hepsi dış şekil, bunlar zahir... Acaba içi ona uygun mu?

Bir gün baktım, bir büyük camide, mübarek camide oturuyoruz, sabah namazı vakti. Adamın birisi geldi, lappada lappada, luppada luppada deve gibi, herkesi çiğnedi çiğnedi çiğnedi çiğnedi, en ön sırada imamın yanındaki adamlara şöyle bir işaret etti, lap oraya oturdu. En sevaplı yer ama, erken gidersen en sevaplı; böyle yaparsan en sevaplı değil ki...

Şimdi onun o haline şöyle herkes baktı, ben de baktım. Ondan sonra, adamcağızın birisi ön saftan geriye çekiliverdi. Sıkıştırdı çünkü... Yavaşça geriye çekildi. E şimdi kaldı mı bunun ilk saftan sevap alması? Belki ötekisine gitti o sevap. Yâni fedakârlık gösterdi, geri gitti. Sakalı böyle göbeğine kadar uzun ama, tavırları dervişâne değil, kaba saba yâni o tavır kaba bir tavidir.

Hele cuma gününde... Peygamber Efendimiz'in hadis-i şerîfi var, biliyorum ki: "Kim cuma gününde camiye sonradan gelir de, ön safın sevabı fazla diye omuzlardan atlayıp atlayıp, insanların omuzlarını köprü edinip, böyle köprüden atlar gibi, yâni vadiden atlar gibi geçen kimse cehennem köprü edinmiş olur."

Çünkü üzmüş oluyor onları. Hadis-i şerîf olduğundan uygun bir şey değil. Babayiğitsen uykunu terk et erken gel, en öne otur. Camiye erken gelmenin sevabı çok... En sonra gel, böyle en öndeki safın sevabı çoktur diye patır kütür patır kütür geç öne başkalarını taciz ederek şey yap...

Sonra yahu dedim kendi kendime, yâni sakalı da beyaz, ben de dış şeklinden bir şey sanmıştım ama, tavrı güzel değil... Sordum mesleğini, anladım... Anladım ki yontulmamış. Söylemiyorum kimse alınmasın diye hangi meslekten olduğunu ama, yontulmamış bir insan...

Onun için, ebdâl biraz görünüşü itibariyle anlaşılmaz. Onun için bizim eskiler demişler ki:

“—Her gördüğünü Hızır, her geceni Kadir bil!”

Yâni karşıdaki adamı biraz dilenci kılıklı, bilmem ne, anlamıyor gibi filan görüp de öyle sanma, bakarsın...

Defter ü dîvâna sığmaz, söz gelir dîvânedен.

Birisini divane diye tımarhaneye tıkmışlar, birisi de onu ziyarete gidiyor. İyi adammış, namaz niyaz ehliymiş filan diye ziyarete gidiyor:

“—Selâmün aleyküm!”

“—Aleyküm selâm!”

“—Canın bir şey istiyor mu? Tatlı ister misin?” diyor.

Ona bir cevap veriyor ki adam, o divane dedikleri adam bir cevap veriyor ki, şair öyle yazmış işte. Yâni,

Defter ü dîvâna sığmaz, söz gelir dîvânedен.

“—Tatlı isterim ama maddî tatlı istemem, Allah’ın mânevîyâtından, ilm-i ledünden tatlı isterim.” diye söylemiş de, şimdi onun anlatılması uzun.

Yâni dış görünüşü divane görünebilir, mecnun görünebilir, dilenci gibi görünebilir, fakir gibi görünebilir... Hadis-i şerif de var:³

رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى

اللَّهِ لَا بَرَّةَ

(م. عن أبي هريرة)

(Rubbe eş'ase ağbera Nice saç başı dağınık üstü başı tozlu insan vardır ki söz söylese kimse dinlemez, kız istese kimse kızını vermeye yanaşmaz. (Medfûin bi'l-ebvâb) [Kapılardan geri çevrilir.] Kaybolsa, "Nereye gitti bu adamcağız?" diye kimse aramaz. Ama bir beyefendi kaybolsa herkes evini arar, telefon eder, bilmem ne yapar vs. filan... İtibarlı, eşraftandır filan diye. Bunu kimse aramaz ama, Allah'ın sevgili kulu olabilir.

³ Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2024, *Birr ve Sıla* 45/40, no:2622; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIV, s:403, no:6483; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.364, no:7932; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.7; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.264, no:861; *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.331, no:10482; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.350; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.370, no:1236; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.267, no:3245; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.108; İbn-i Hibbân, *es-Sikât*, c.III, s.27, no:93; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.466, no:17918; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.286, no:5924, 5925; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.96, no:12646-12648; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.512, no:1364.

(Lev akseme ale'llàhi leeberrahû) “Yemin etse bir şeye, Allah onun yemini doğru çıksın diye öyle yapar. Allah yeminini boşa çıkarttırmaz.»
Meselâ:

“—Şu dağ, şu tarafa kayacak vallàhi!” dese, normal olarak kaymayacaktı ama, “O kulum öyle istedi, yemin etti, yemini boşa çıkmasın.” diye, Allah o dağı öyle kaydırır.

Onun için, dış görünüşüyle anlaşılmadığından, bizim eskiler de bu işi bildiklerinden, biraz böyle o çeşit insanları hor hakir görmemişler, onlara karşı uyanık davranmışlar. Her gördüğünü Hızır bilmeye gayret etmişler. Karşısındaki her insana hürmet etmeye çalışmışlar.

Onun için, biraz da böyle fakirlere oradan:

“—Ebdal mı acaba bu?.. Dilenci gibi görünüyor ama ebdaldan mı acaba, üçlerden mi, yediler mi, kırklardan mı?” filan diye bakılmış veya bûdalâdan mı filan diye. Böylece zamanla kelimenin mânâsında bu gibi düşüncelerle kayma olup aptal ve budala yâni akli olmayan insan mânâsına gelmiş bu kelime. Ama aslı öyle değil.

Kelimelerin lisanların içinde bir tarihi vardır. Bunu birkaç defa daha söyledim, biz burada biraz da böyle metni, Arapça'yı okuyup da izah ettiğimiz için, bunu da söylüyoruz. Kelimelerin lisan içinde doğuşları vardır, gelişmeleri vardır, gençlikleri, ihtiyarlıkları vardır, yaşlılıkları vardır. Şimdiki zamandaki mânâsıyla, o eski zamandaki mânâsı arasında farkları vardır. Bunu bilmek lâzım.

Meselâ, ben bir Oxford Lügatı gördüm, adam kelimenin yanına şu mânâyâ gelir diye bir mânâ yazmış; altına parantez içinde hangi metinden alındı, hangi tarihte olduğunu yazmış. Tarih de önemli. Yâni devirden devire kelimenin mânâsı değişebiliyor.

“Dört şey vardır ki bunlar bu yüksek evliyaullahın —çok yüksek rütbeli evliyaullahın diyelim, ebdalı öyle tercüme edelim— ahlâkıdır:

1. (*İstiksâu'l-vera'*) “*Vera*'ın dibine kadar tâ kökünü, aslını, esasını, tamamını yapmağa çalışmak. Evliyaullahın adetlerinden birisi budur.”

Biliyorsunuz takvâ diye bir kelime var; günahlardan, haramlardan sakınmak, korunmak... Vera' bunun daha ilerisi; yâni şüpheliye bile yaklaşmamak, çok ihtiyatlı gitmek, çok sağlam yoldan gitmek demek. Böyle bir insana müteverri' veya veri' derler sadece. İstiksâu'l-vera' demek, yâni takvânın en son noktasına kadar onu yapmaya çalışmak. Yâni son derece titizlerdi.

Bir tasavvuf kitabında vardı, evliyaullahtan birisi geçiyor, genç bir mübarek de —o da sonradan büyük bir evliyâullah oluyor— onu davet ediyor:

“—Evimize buyurun, bir şey ikram edeyim size!”

İçeriye giriyor, sunulan yemeği yiyemiyor, çıkıp gidiyor. Yâni çok kıymetli bir şey, yememiş, çıkmış gitmiş veya çıkartmış yedikten sonra... Ağzına aldıktan sonra, çıkartıp, çekip gitmiş aç olduğu halde...

Ama o şüpheli bir yerden gelmiş.

Ondan sonra ertesi günlerde, evin önünden geçerken bir kere daha,

“—Soframızda pek fazla bir şey yok ama, gene buyurun bir şey ikram edeyim!” deyince, kendi malından bir şey ikram ediyor:

“—Hah, bize bir şey ikram edeceğin zaman, böyle temiz gıda ikram et!” diyor.

Ötekisi yüksek makamlı bir yerden hediye gelmiş. Yâni onu ağız almıyor o evliyâullahın. Taamdaki, kaynaktaki bulanıklıktan, şüphelilikten, günahlılıktan dolayı yemiyor yâni onu, içilmiyor.

Ama ötekisinin helâl malını, tuz ekmek bile olsa, “Hah, bize böyle hediye, böyle ikramda bulun. Ötekisini nereden çıkarttın geçen gün karşımıza?..” diyor. Yâni takvânın son noktasına kadar dikkat ederler, hiç böyle günahlı bir şeye yanaşmazlar, Çok titiz bir şekilde haramdan, günahdan kaçınırlar demek. Birinci vasıfları budur. Sonunu, kökünü, dibini, astarını tam böyle araştırmak...

2. (Ve tashîhu'l-irâdeh) “İradesini düzeltmek.”

İrade demek burada, istek demek, yâni müridlik demek?.. Sen neyi istiyorsun?.. Meselâ, sen bu tarikata geldin, mürid oldun. Mürid, isteyen demek. Nedir senin isteğin?..

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي

(*İlâhî ente maksûdî ve rıdâke matlûbî*) “*Yâ Rabbi, benim isteğim, muradım sensin! Ben seni istiyorum yâ Rabbi!.. Senin rızanı istiyorum, rızanı kazanmak istiyorum.*” *Gayemiz budur.*

İşte yola girmiş de, isteği nedir, nereye yönelmiş, ne niyetle yönelmiş? Ne yapmak için bu işleri yapıyor? Ne elde etmek için yapıyor?.. Buna çok dikkat ederler. İradelerini, yâni isteklerini, yâni gayelerini yalnız Allah’ın rızasına yöneltirler.

3. (*Ve selâmetü’s-sadri li’l-halk*) “*Bütün yaratıklara karşı kalbinin sâlim olması, yâni onlara bir kötülük istememek. Hiç kimseye karşı kalbinde bir kötülük isteği bulunmaması...*”

Selâmetü’s-sadr, kalbinde kin, düşmanlık vs. gibi duyguların olmaması demek. Gönlünden kimseye kötülük istemiyor, istemeyecek.

4. (*Ve’n-nasîhati lehüm*) “*Onlara, yâni insanlara karşı nasihat.*”

Nasihat sözü Türkçe’de öğüt mânâsına kullanılıyor. Fakat bu o mânâyâ değildir hadis-i şeriflerde ve eski Arapça’da. Nasihat, öğüt mânâsına değildir; samimiyet demektir, ihlas demektir, iyi niyetlilik demektir. Yâni, kalbinde kimseye karşı kin beslemeyecek ve herkese karşı iyi niyetli olacak, herkesin iyiliğini isteyecek...

Bir daha sayalım: Son derece takvâlı olacak, şüpheliye bile yanaşmayacak, iradesi, niyeti düzgün olacak.

Gönlü herkese karşı sâlim olacak, kimsenin kötülüğünü istemeyecek, kin ve adavet tutmayacak; herkese iyi niyetle bakacak, herkese iyi niyetle yönelecek. Evliyalık ahlâkı buymuş.

Allah, bizi de ma'rifetullaha, mahabbetullaha, aşkullaha erdirsin... Sevdiği ve razı olduğu kullarından eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümledenizi, cümlemizi müşerref eylesin...

Bi-hürmeti esrârı sûreti'l-fâtihah!...

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

10. 10. 1992 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

